

Cancell d'altar de sant Feliu de Diana

S. VI-IX

Marbre de Saint Béat

96 x 51 x 7 cm

Museu d'Art de Girona Núm. reg. MDG
1662Fons Bisbat de Girona

Fig. 1. Vistes generals de la peça on s'aprecien els encaixos de grapes i pernès. Dibuix: Autor.

Fig. 2. Detall d'alguns dels grafits. Foto: Ada López

Cancell d'altar reutilitzat com a *mensa altaris* a Sant Feliu l'Africà de Diana (Sant Jordi Desvalls).

Placa rectangular de marbre, pertanyent a la decoració d'un cancell d'altar presbiteral. La peça presenta decoració a una sola cara exterior i es troba lleument mutilada per les vores de la part superior. Procedeix de l'església de Sant Feliu de Diana (veïnat de Sant Jordi Desvalls), on fou reutilitzada com a taula d'altar. Prova d'aquesta transformació litúrgica és l'encaix rectangular obrat a la decoració del cancell per poder depositar-hi el sagrari/reliquiari.

Podem establir una cronologia de la peça que va dels segles VI-IX a partir de produccions estilístiques semblants dins aquest període. Creiem poc factible que el cancell visigòtic de marbre pugui procedir de la mateixa església de Sant Feliu de Diana. Molt probablement deu procedir d'un conjunt eclesiàstic molt més solemne, digne de la qualitat de la peça i del seu suport: un marbre grisós de gra gruixut amb algunes vetes blaves, que hem d'identificar amb els marbres aflorats a la zona de Saint-Béat (França), explotats a gran escala a partir de l'època romana imperial i durant tota l'edat mitjana.

La composició

La decoració està formada per tres registres —superior i inferior parcialment iguals— emmarcats per dues orles. L'orla més interior està tallada amb un solc poc profund, dibuixat per una sèrie de formes ametllades allargades acabades a les puntes amb un rombe. En canvi, la sanefa exterior, més ampla i de solc molt més profund, està formada per rolets vegetals. Finalment, tota la decoració del cancell es troba emmarcada per un llistell llis. Els patrons ornamentals dels registres superior i inferior segueixen un mateix motiu d'una creu emmarcada per un cos en forma d'aspa amb els extrems arrodonits, els quals sobresurten del quadrat a mode de rombe. Entre els braços de la creu hi ha uns florons estilitzats. El registre superior, a diferència de l'inferior, presenta un acabament en forma de punta de fletxa en dos dels costats axials del rombe (superior i inferior). En canvi, el registre intermedi, afectat pel retall del sagrari, és constituït per un reticulat de cintes perlejades; els espais quadrats oblics i rectangulars resultants són ocupats per dobles florons i per florons simples respectivament.

La disposició del quadrat a mode de rombe la veiem als cancells de la basílica de Barcelona. I és eloqüent, tal com opina Jordi Camps, la semblança de l'esquema geomètric dels dos registres principals amb el que delimita la Majestat amb el Tetramorf del Beatus de Girona. També una disposició similar s'inscriu a la portada d'un Comentari de Sant Gregori a Ezequiel, conservat a Leningrad i datat vers l'any 700.¹

El taller

La decoració del cancell és tallada a bisell, alternant alguns elements tallats amb un considerable solc profund (majoritaris) amb d'altres de més superficials d'escàs relleu, amb un resultat vistós i de remarcable qualitat. Tot i així, malgrat la notorietat de la peça, sobta la presència d'alguns elements de factura més matussera, així com la decoració d'entrellaçats inacabada de la part inferior. No obstant això, hem de tenir en compte que la peça anava finalitzada amb un acabat pictòric que podia ocultar aquestes imperfeccions, replantejos o traces diverses deixades pels lapicides.

La peça anava aparellada amb altres fragments similars (plaques i pilars de cancells) per acabar configurant el tancament presbiteral, tal com es pot comprovar a través dels encaixos i les perforacions de grapes (subjecció horitzontal) i perns (subjecció vertical) metàl·lics,² documentats tant en el revers com a la part inferior de la placa (fig. 1).

Pensem que es pot tractar d'una placa treballada ex professo³ a l'època altmedieval a través dels tallers de marbristes documentats al sud de França, comissionada per algun

notable conjunt eclesiàstic de la diòcesis narbonesa, aquitana o, fins i tot, emporitana, on documentem la importació de sarcòfags paleocristians procedents dels tallers aquitans que treballaven amb aquests marbres del Pirineu occidental.

El retall rectangular obrat sobre la cara decorada del cancell per depositar-hi el sagrari o reliquiari també el trobem en altres taules d'altar del territori proper. Podem citar aquí els exemples de l'ara de Sant Joan Sescloses (municipi de Peralada) o l'ara de l'església parroquial de Pedrinyà (municipi de la Pera) conservada —juntament amb les pintures murals romàniques del seu absis— al mateix Museu d'Art de Girona.

L'àrea del nord-est català i la del Rosselló-Vallès és prolífica en el reciclatge d'antics marbres per a la fabricació de taules d'altar. Un exemple remarcable d'aquesta pràctica ens la forneix la mensa de l'església parroquial documentada a Pesillà de la Ribera (municipi de Perpinyà), que emprava un antic cancell d'època visigòtica de marbre de Carrara, que a la vegada havia format part, en origen, d'una monumental inscripció romana dedicada a l'emperador Adrià, segurament provinent de la marmoritzada Narbo Martius: capital de l'extensa província romana de la Galia Narbonensis.

Per acabar, cal observar la nombrosa presència de grafitis (de difícil lectura) lleument incisos, especialment a la meitat inferior i als cantells del cancell (fig. 2). Molt probablement es tracta de noms d'eclesiàstics (clergues i il·lustres assistents) segons una pràctica habitual en el moment de la consagració d'una església.

Addenda

L'església de Diana, advocada a Sant Feliu, no apareix en cap document medieval. No obstant això, per les seves característiques constructives es creu que es tracta d'una obra rústica del segle XI. A part del cancell analitzat, el conjunt també custodiava sobre l'altar una pedra —avui dia desapareguda— decorada amb relleus de caire preromànic.⁴

Per altra banda, la imaginació del seu topònim, Diana, pot arribar a suggerir la presència d'un temple dedicat a aquesta deessa pagana i a la reconversió d'aquest espai de culte en temple cristià. Per ara, però, no hi ha dades arqueològiques que ho puguin confirmar.

1. Totes aquestes apreciacions estilístiques són recollits per Jordi Camps a: *Catalunya Romànica*, vol. XXIII: 56, Barcelona 1988.

2. Encara trobem bona part de la grapa metàl·lica en l'encaix dret de la part inferior. Mentre que la perforació circular central es troba tapada amb morter.

3. Ja que no hem vist cap rastre indicatiu d'un anterior ús de la placa marmòria.

4. *Catalunya Romànica*, vol.V: 200, Barcelona 1991.